

УЉАНИ ПАТУЉАК ИЛИ ДЕЦА И ЊИХОВЕ КЊИГЕ

Јана Вуковић

*Alambik – Atelier, Galerie & Bibliothek
Лајпциг, Немачка*

УДК: 7.012:096

Већ приликом грађења контура унутар којих би се ова скица угнездила наишла сам на проблематику дефинисања процеса у ком деца *праве* књиге. Глаголи *правити* или *стварати* не могу чврсто да стоје иза чудеса која у том процесу настају. Ни глагол *писати*, јер да, деца пишу књиге, али ове књиге су много више од писане речи. Да, деца и *илуструју* ове књиге, али оне су много више од визуелног доживљаја. Деца измишљају, обликују, штампају и повезују своје књиге. И о томе ћу да пишем. О књигама које су изникле из дечје маште. О књигама деце уметника. О дечјим уметничким књигама. И све то на примеру једне управо такве књиге – *Уљани ђаџуљак живи у ђреси иза ђоклојца*¹ (Der Ölzwerg wohnt in Tiegel hinter der Klappe), на којој је током неколико година радила тада шестогодишња девојчица Лара Букхарт (Lara Burkardt), и која је настала уз помоћ и подршку институције која је „црвена нит на дечјем путу до њихових књига“, а то је Бухкиндер Лајпциг (Buchkinder e.V. Leipzig) у Немачкој.

¹ У даљем тексту ћу користити скраћени назив књиге – *Уљани ђаџуљак*, назив који и сама ауторка користи.

Па да кренемо.

Пре неколико година сам се сасвим случајно први пут сусрела с *Уљаним ђашуљком* док је књига била још у процесу штампе – и то ситоштампе, како је првобитно било замишљено, а после одштампаног целог тиража – све је потпуно одбачено. Штампа је била на новинском папиру који се сав извитоперио и увио под тежином и пуноћом боје – све је било црно, јако и густо и шушкало је и шкрипунало чак и при најмањем додиру. Понека бела словца су вирила с тих великих папира који су се сушили и ја сам покушавала да ухватим и упијем те речи и неколико облика не знајући уопште о чему се ради. Од тада, па до пре неколико месеци када сам добила завршену књигу, о *Уљаном ђашуљку* нисам много више знала.

Отприлике у исто време почело је и моје интересовање за дечје књиге уметника / дечје уметничке књиге. Да бих почела причу о томе, треба најпре да видимо шта је то књига уметника уопште, а то разумети захтева сагледавање с неколико страна, јер јасне и прецизне дефиниције нема. Постоје различита гледишта о томе која правила би, условно речено, књига уметника требало да поштује – од тога да има наративни део, да од традиционалне књиге посуђује облик, а моје лично мишљење јесте да „[књига уметника] своје обрисе добија вербализацијом, гдје аутор-умјетник експлицитно каже *ово је књига умјетника*“, ² ма каквог облика то уметничко дело било.

Међутим, све ово је веома тешко пресликати на дечје уметничке књиге. Тешко је чак и поставити тезу шта дечје уметничке књиге јесу. А неупитно је да постоје. И ја овде тапкам у мраку, јер теорија, документација или било какав писан траг на глобалном нивоу о овој теми – скоро да не постоји. Једина светлица за коју могу да се закачим и коју могу да посматрам и истражујем јесте управо Бухкиндер.

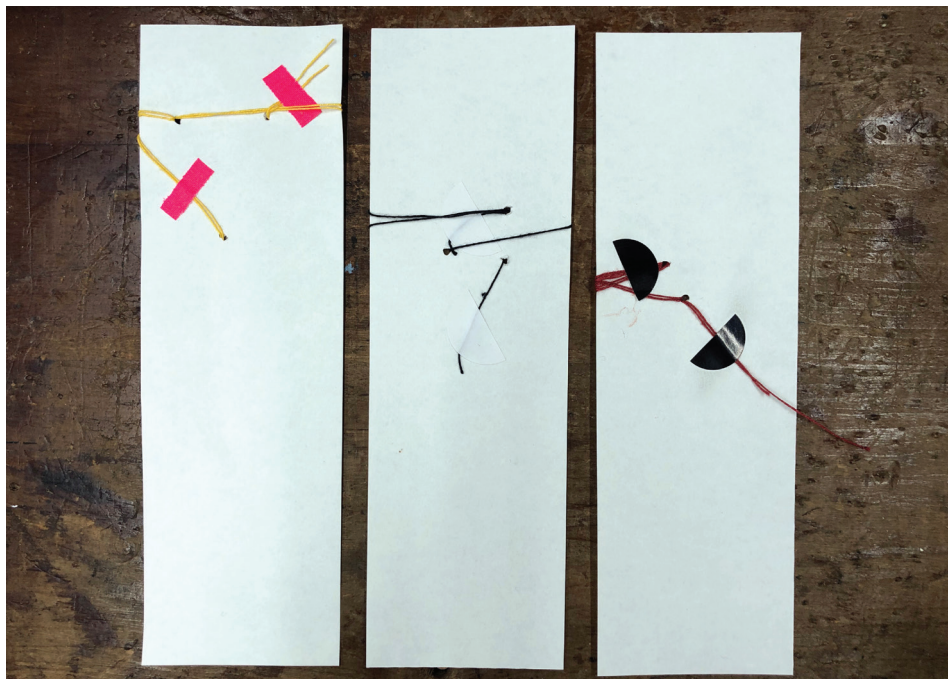
Бухкиндер³ из Лајпцига (у слободном преводу бих их назвала Књишка деца) јесте институција која постоји већ 20 година – и која штити и бори се за чисту и неспутану слободу дечјег стваралаштва, пружајући им могућност изражавања управо кроз књигу. До сада имају више од седам стотина објављених књига, а пре десетак година основали су и вртић *Бухкингертарџен* (Buchkindergarten)⁴ који има радионицу за књиге опремљену материјалима, алатима, штампарским пресама и врло битно – пратећу педагошку подршку неопходну да деца предшколског узрастају самостално и (у недостатку примеренијег глагола опет онај с почетка) *праве* своје књиге. И сто двадесеторо деце годишње која имају приступ тој радионици.

² Јана Вуковић, *Тежина*, писани део завршног рада на мастер академским студијама, ментор О. Батајић Сретеновић, Факултет примењених уметности, Београд, 2017.

³ Више информација о самој институцији, њеном раду, програму и активностима можете пронаћи на њиховом сајту <https://www.buchkinder.de/>.

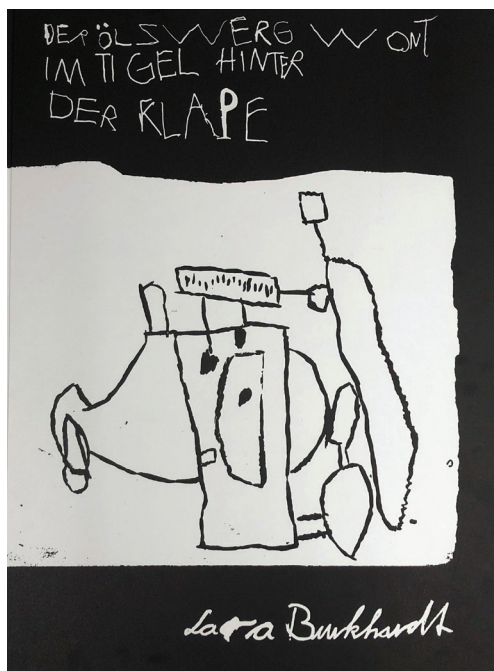
⁴ <https://www.buchkindergarten.de/>

Игром случаја, ја сам посетила вртић и током месец дана свакодневно посматрала настајање дечјих књига. Тамо се књиге рађају сваког дана – књиге различитих формата, форми и облика, повеза, садржаја. Неке настају у тренутку, а некима је потребно неколико година. Неке су неме, неке су гласне, неке ћуте, неке вичу, неке шапућу, неке се скривају по кутијама, неке виси са штрика, много дивних буде исецкано, згужвано, прецртано, бачено. Неке никада нико неће видети. Неке ће видети многи. Али најбитније од свега – грешака нигде и никада нема.

Слика 1: Пример дечје књиге уметника: триптих под називом *Књића 1, Књића 2 и Књића 3*. Беа (3), 2021.

Ако неко помисли да се грешка ипак понекад догоди – као, на пример, у случају штампе *Уљаној ђајшуљка* – промашио би целу идеју иза које стоји Бухкиндер. Идеју да грешке као такве не постоје већ да постоје драгоцене неочекивани резултати из којих се учи. Када је Лара видела и у рукама држала своју шушкаву, у ситошtamпи одштампану књигу – знала је и осећала да то треба да се мења. Њена књига требало је да буде тиша, као противтежа богатом и гласном садржају на самим странама. И штампа је промењена. *Уљани ђајшуљак* је сада добио оригиналне графике у високој штампи, на тежем папиру, и почео да живи свој велики живот.

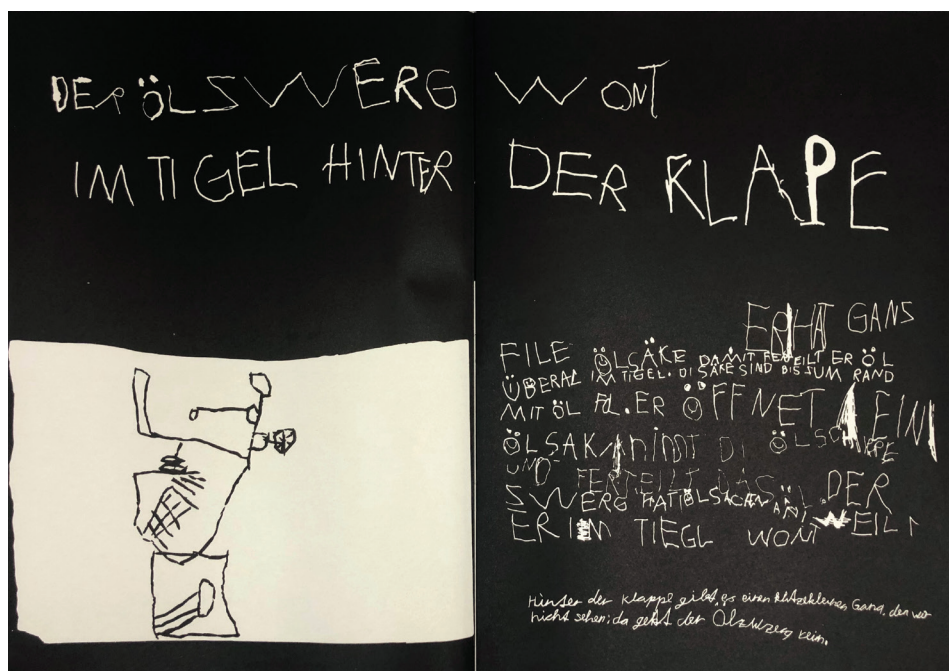
Слика 2: Корице књиге *Уљани ђаџуљак*, Лара Буркхарт

Велики живот, јер и књига је – велика. Пола метра висока, захтева потпуну пажњу, мир и концентрацију да би се посматрала, мирисала, дотакла, листала, осећала, а можда и читала.

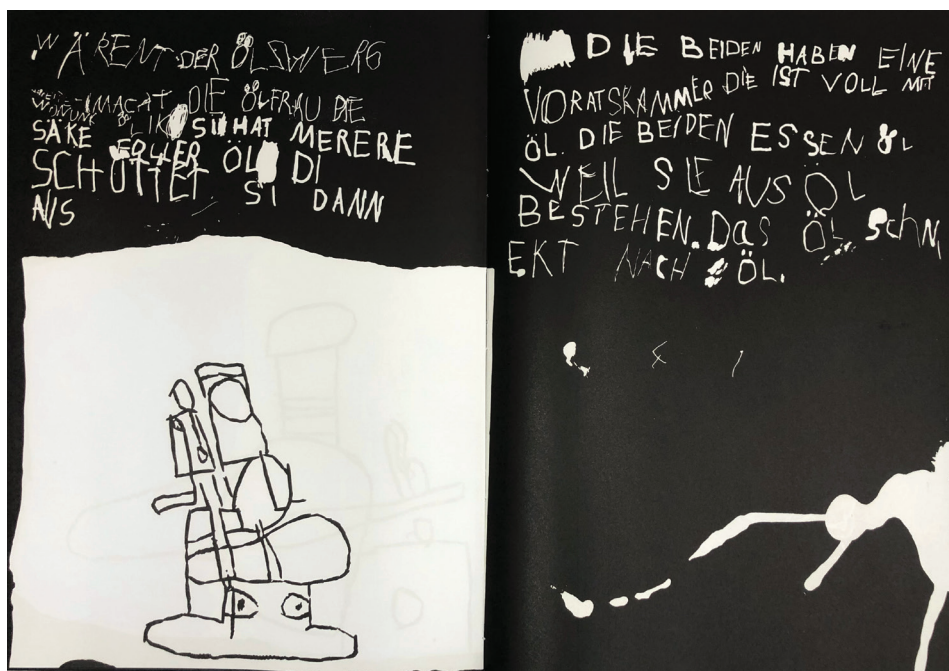
И таква је стигла до мене и то је био други пут да сам се сусрела с *Уљаним ђаџуљком* о ком бих желела да напишем неколико речи.

Прича о *Уљаном ђаџуљку*, иако битна јер нам описује функционисање (микро)света из дечје перспективе, у мојој интерпретацији и анализи припада последњем нивоу разумевања и посматрања ове књиге као такве. Сматрам да чак ни познавање језика који књига користи није нужно ни пресудно да би се у овом – могу без задршке да кажем – уметничком делу – уживало. Да, постоји наративни део и прича је грађена по правилима приповедања, али ја бих то тренутно оставила по страни.

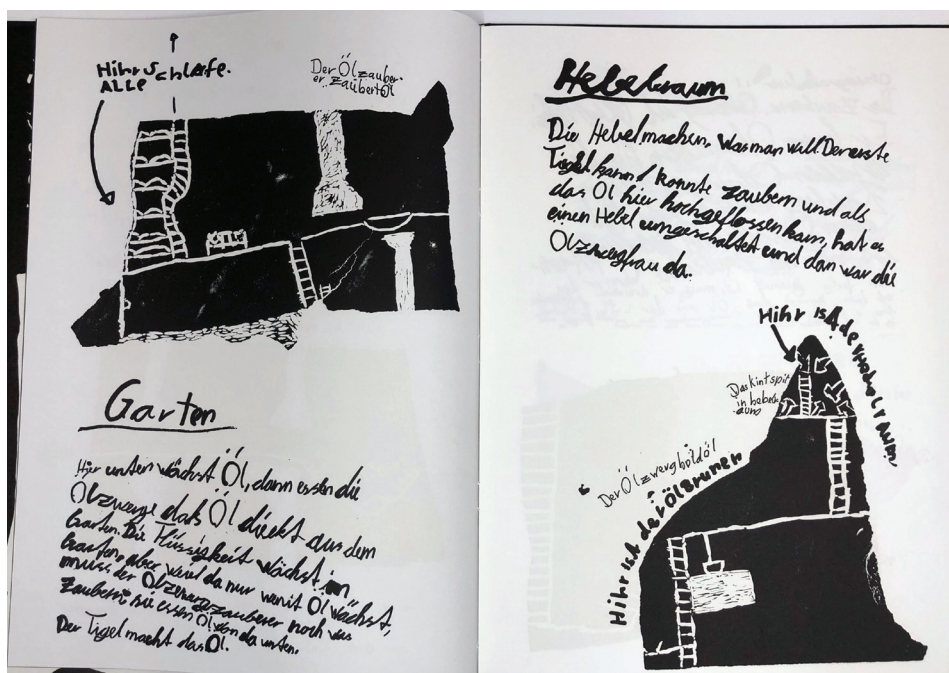
Пажњу бих пребацила на *начин* на који је књига писана. На почетку овог рада споменула сам да је рађена у периоду од неколико година. Током тих неколико година, тачније од шесте до десете године живота, Ларин свет се драстично мењао. Мислим пре свега на то да је у питању био период поласка у школу и у књизи јасно могу да се виде и препознају фазе промена, на пример, самог рукописа. На почетку постоји чист дечји приступ у распоређивању облика слова по страницама приликом грађења речи (Слика 4), док се то скоро потпуно изгубило пред сам крај књиге и остало тек негде у назнакама и траговима (Слика 5).

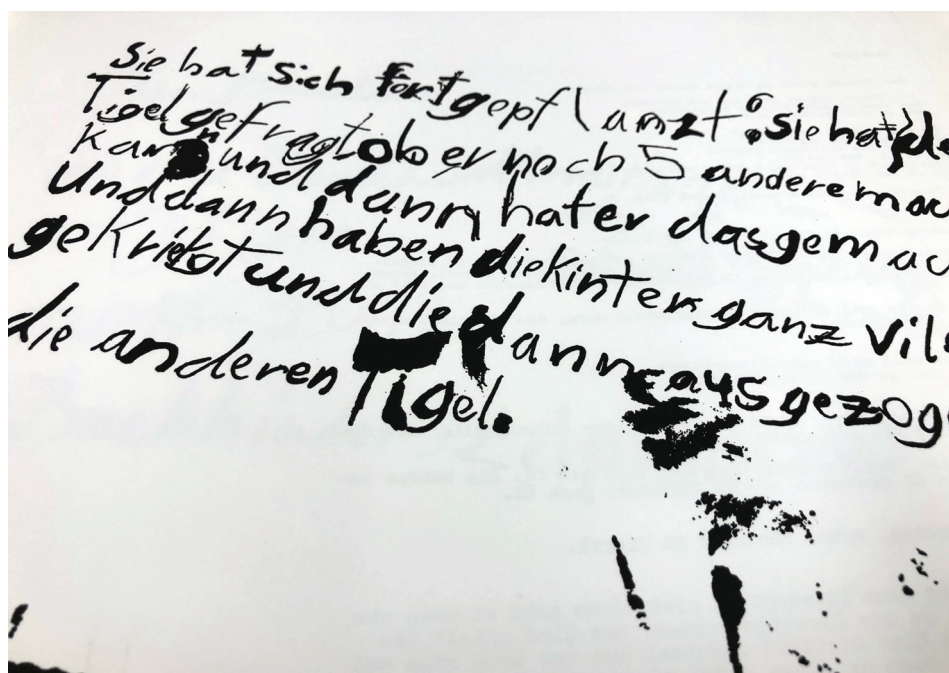
Слика 3: Једна од двостранице књиге Уљани њашуљак

Слика 4: Двостраница из ранијег периода настајања књиге Уљани њашуљак

Слика 5: Двостраница из каснијег периода настајања књиге Уљани йашуљак

Слика 6: Деталј рукописа из ранијег периода настајања књиге Уљани йашуљак

Овде сада могу да се препознају рукописни сегменти, јаснија и стабилнија *правилно, школски* научена слова, а и потреба да се дају прецизнија појашњења и упутства шта се тачно дешава на цртежима. Тако да одједном препознајемо мноштво стрелица које искачу са страна и указују нам, на први поглед, на скривене и завучене собе и собичке у којима живи Патуљак са својом породицом. А у Ларином свету, они живе без постојања боја.

Боја као основни ликовни елеменат скоро да је неодвојива од дечјег цртежа. Зависно од узраста, број боја и начини на који их дете користи варирају. Деца, за разлику од одраслих, скоро увек бирају да се изразе кроз боје – јер је то подсвесно најдиректнији и најефикаснији начин да се пренесу емоције. Одсуство боје у дечјим цртежима, условљено је, рекла бих, доступношћу материјала и врло ретко⁵ је то лични избор детета. Лара свесно и намерно осликава свет у тој штампарској преси црно-бело. На руку јој иде и чињеница да је црна боја најзаступљенија боја у традиционалним штампарским техникама за које се и преса из њене књиге користи. А у једној од тих техника је ова књига и штампана. За високу штампу коришћени су оригинални Ларини ланорези илустрација и полимерски клишеи за текст, а књига је штампана у црној уљаној боји.

Можда је најбитнији моменат у животу ове књиге одлазак Патуљка у музеј. Дословно. У музеј Колумба⁶ у Келну. Колумба је један од ретких музеја у свету који између осталог чува и излаже дечје радове. Посвећен је стваралаштву и развоју човека и човечанства и у својој колекцији поседује радове од раног средњег века до данас. Поставке се мењају једном или двапут годишње, а концепт је такав да уз експонате не постоји пратећи текст, нема података о аутору и не постоји одређени хронолошки или стилски ред.⁷ Ово омогућава да се дечји радови пронађу тик поред радова светски познатих уметника или поред радова старих неколико стотина година. Тиме се публици даје простор да дела упија одвојено и независно од имена и наслеђа које ауторство са собом носи. Колумба препознаје значај и важност очувања и подстицања дечјег стваралаштва, а резултат је дугогодишња сарадња с Бухкиндером на различитим нивоима. Колумба у свом депоу чува готово све дечје књиге које је *Бухкиндер* објавио, а редовно излаже радове деце из вртића у оквиру пројекта КЗ.⁸ А у јулу 2020. године поставили су изложбу посвећену управо овој књизи *Уљани ђаџуљак*. Књига, скице, процес рада, делови рукописа и илустрације које нису ушле у финалну верзију књиге, затим оригинални

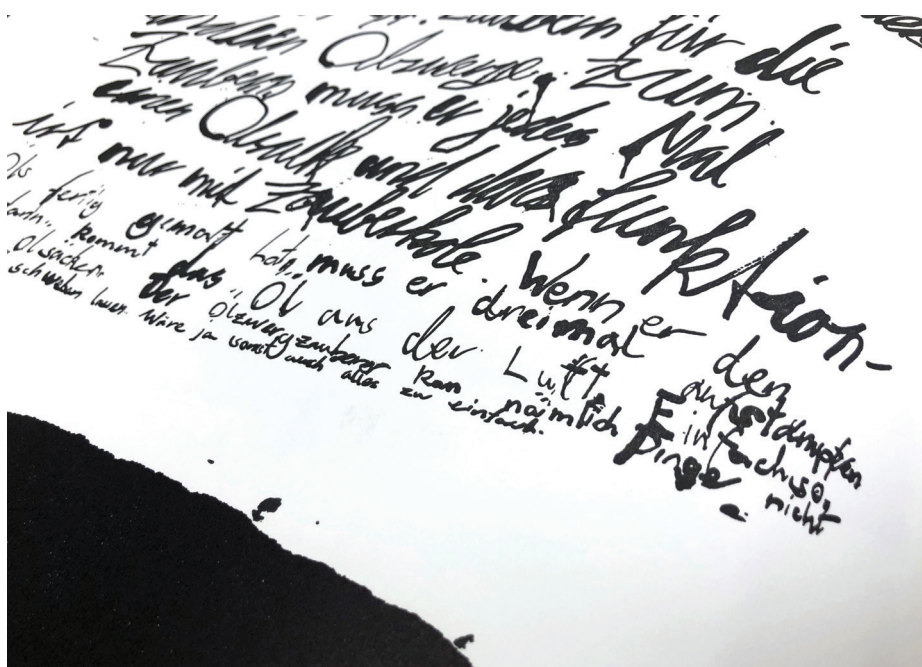
⁵ Ово је моје лично мишљење и остављам могућност да можда није у складу с реалношћу.

⁶ <https://www.kolumba.de>

⁷ <https://en.wikipedia.org/wiki/Kolumba>

⁸ Информације о самом пројекту и сарадњи могу се пронаћи на њиховим сајтовима – <https://www.buchkinder.de/k3/>

линорези и плоче – све је то било представљено у Армаријуму – тамном и тихом изложбеном простору музеја – где је током два месеца публика могла да се упознаје с овим уметничким делом.⁹

Слика 7: Деталј рукописа из каснијег периода настајања књиге Уљани Ђашуљак

Какав ће бити живот Патуљка надаље – видећемо. А ја сада, на концу овог рада, схватам колико велики он заиста јесте. Схватам и да деца и даље *стварају*. И ствараће. И *ишу*. И писаће. И *цртају*. И цртаће. И шарају. Описују. Причају. Доживљавају. Приповедају. Објашњавају. Обликују. Изражавају се. И играју се.

Деца живе.

Ја ћу да их пратим, посматрам, учим. Понешто можда да запишем и напишем.

Али највише да уживам.

И још нешто – Ларину књигу можете да слушате и гледате баш, ево, овде и сада – https://www.youtube.com/watch?v=Sy_nSf94LIw

Уживајте и ви.

⁹ Неколико фотографија о овој изложби можете погледати на овом линку – https://www.kolumba.de/index.php?language=ger&cat_select=1&category=47&artikle=780